

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

มะเข็ญเป็นหนึ่งนพีชอนุรักษ์ 8 ชนิด นอกเหนือจากกล้วยไม้ ทุเรียน น้อยหน่าเครือ สัก ชาเมียง มะกึ่ง ตีนฮั่งดอย และยางนา ตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพีชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) มะเข็ญเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมือง ที่ปลูกตามเขตภาคเหนือของประเทศไทย มีสีออกม่วงแดง อีกทั้งรสจะออกเปรี้ยวมากกว่าลูกหว้า ส่วนใหญ่นิยมนำผลมาทำเป็นสินค้าแปรรูปได้หลายชนิด เช่น ไวน์ น้ำผลไม้ และแยม เนื่องจากมีสี ตามธรรมชาติที่ให้กลิ่นหอมและรสชาติออกเปรี้ยวอมหวาน ทั้งยังมีคุณประโยชน์ต่าง ๆ ช่วยป้องกัน โรคหวัดและโรคมุมิแพ้ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางโภชนาการประกอบไปด้วยคาร์โบไฮเดรต น้ำตาล วิตามินบี1 วิตามินบี2 เหล็ก และแคลเซียม จากการศึกษาพบว่าผลของมะเข็ญมีสารที่สำคัญ อยู่หลายตัว เช่น สารประกอบ ฟีนอลิกที่มีคุณสมบัติใน การต่อต้านอนุมูลอิสระ รวมไปถึงเปลือกของ มะเข็ญยังพบสารกลุ่มโพลีฟีนอลและแทนนิน ซึ่งสารทั้งสอง จะทำหน้าที่จัดการกระตุ้นการเกิดมะเร็ง ที่เป็นอนุมูลอิสระจึงช่วยป้องกันการเกิดโรคมะเร็งได้

มะเข็ญยังมีประโยชน์อีกหลายประการ อาทิ ผลใช้รับประทานเป็นผลไม้ ให้รสเปรี้ยวอม หวาน ผลดิบนำมาใส่อาหารประเภทต้มยำ ให้รสเปรี้ยว ใช้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร เช่น น้ำมะเข็ญพร้อมดื่ม ไวน์มะเข็ญ เนคตาร์ทึ่งมะเข็ญแช่อิ่ม ชามะเข็ญ เยลลี่มะเข็ญ มะเข็ญดอง โยเกิร์ตมะเข็ญ ใช้สกัดทำสีผสมอาหารซึ่งให้สีม่วงแดง ใบมะเข็ญนำมาต้มเป็นน้ำย้อมผ้า ให้สีน้ำตาล อ่อนหรือน้ำตาลเข้ม และเมล็ดมะเข็ญใช้สกัดน้ำมันสำหรับใช้ประกอบอาหารหรือใช้เป็นส่วนผสม เครื่องสำอางและน้ำหอม (ศรีสุดา หรัมระพก, 2546, จีรวรรณ ฤกษ์จิตร, 2545, พิมพิไล อาษา, 2551 และกรมวิทยาศาสตร์บริการ, 2539)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันต้นมะเข็ญบางส่วนได้ถูกตัดทิ้งลงไปเพราะส่วนหนึ่งไม่เห็น ความสำคัญหรือให้ความสำคัญกับพืชพันธุ์นี้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ประกอบกับ การนำมะเข็ญไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือการทำธุรกิจจากมะเข็ญยังคงมีอยู่ไม่มากนัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ปลูกส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงวิธีการ หรือแนวทาง ในการนำมะเข็ญไปแปรรูปเพื่อ การพาณิชย์ หรือกลัวว่าหากนำไปแปรรูปแล้วจะไม่สามารถหาตลาดหรือจำหน่ายได้ จึงมีการใช้พื้นที่ หรือสวนในการปลูกพืชที่สามารถจำหน่ายได้ดีกว่า เช่น มะม่วง ลำไย ฝรั่ง มะนาวและส้ม เป็นต้น เช่นเดียวกับไม้จามจุรีที่สมัยก่อนมีการตัดทิ้งและไม่เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์หรือการปลูกทดแทน หากแต่ปัจจุบันไม้จามจุรีเป็นไม้ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อย่างมาก โดยการนำมาทำไม้ แกะสลักซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก จึงทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าจากไม้ดังกล่าว และมีการหันมาปลูกไม้เนื้อแข็งเพื่อทดแทนที่ตัดทิ้งไปและนำไม้ที่โตได้ขนาดไปทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ แกะสลักในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

งานวิจัยนี้จึงมุ่งการทำงานที่เป็นไปตามกรอบการทำงาน 8 กิจกรรม ฐานทรัพยากร 3 ฐาน คือเรียนรู้ทรัพยากรท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้าง การอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและใช้ประโยชน์ทรัพยากรนั้นให้ยั่งยืนและการสร้างจิตสำนึกในการรักทรัพยากร ตามภาพที่ 1.1

ที่มา : แผนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

จากภาพที่ 1.1 โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ.พ.ส.) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของพันธุกรรมพืชให้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ จนเกิดผลประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย และให้มีระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชสื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ ซึ่งในขณะนี้ได้เข้าสู่แผนแม่บทระยะ 5 ปีที่หก 1 ตุลาคม 2559-30 กันยายน 2564 โดยเป้าหมายการวิจัยในพืชอนุรักษ์ อ.พ.ส. แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) ด้านพฤกษศาสตร์/อนุกรมวิธาน/เซลล์วิทยา/ชีวโมเลกุล (2) การขยายพันธุ์/การปลูกเลี้ยง/การเกษตรกรรม / คัดเลือกพันธุ์/ปรับปรุงพันธุ์ (3) การวิเคราะห์สารสำคัญ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา (4) การวิเคราะห์ทางโภชนาการและ (5) ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (อาหาร/เครื่องดื่ม/เครื่องสำอาง/ยารักษาโรค ฯลฯ)

เพราะฉะนั้น การวิจัยนี้มุ่งสร้างองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าหรือคุณค่าเพิ่ม (Value Creations) ให้กับมะเกี๋ยงที่แม้จะมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับมะเกี๋ยงอยู่มาก อาทิ การศึกษาสายพันธุ์ การศึกษาถึงประโยชน์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น แต่ในมิติด้านการสร้างแบรนด์ บรรจุภัณฑ์ โมเดลธุรกิจ และการสื่อสารถึงคุณค่าหรือคุณประโยชน์ของมะเกี๋ยงสู่การรับรู้ของตลาดหรือผู้บริโภคยังมีอยู่น้อยมาก แต่ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะการที่ชุมชนจะมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งใด ย่อมต้องเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นในจิตใจของชุมชน มิใช่แค่การอบรมหรือทำกิจกรรมบางอย่างเพื่อสร้างจิตสำนึก ซึ่งโครงการวิจัยนี้ต้องการให้ชุมชนที่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมะเกี๋ยงแล้ว สามารถต่อยอดการขายและสร้างรายได้ให้ชุมชน

อย่างต่อเนื่องโดยการมีแบรนด์ บรรจุกัญช์ มีการทำการตลาด มีการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้าง การรับรู้ และมีโมเดลธุรกิจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการค้าและการพาณิชย์ที่สามารถสร้าง รายได้กลับคืนมายังชุมชน ซึ่งหากชุมชนเห็นคุณค่าแล้วการเกิดจิตที่จะอนุรักษ์ก็จะตามมาและฝังแน่น อยู่ในตัวบุคคลและถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นสู่เยาวชนรุ่น

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อการสนองพระราชดำริในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในงานฐานทรัพยากรท้องถิ่นในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
2. วิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาดที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคในการทำตลาด ผลิตภัณฑ์จากมะเกี๋ยงทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. วิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคและห่วงโซ่อุปทานด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์มะเกี๋ยง
4. ออกแบบตราสินค้า บรรจุกัญช์และการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างการรับรู้ในผลิตภัณฑ์ จากมะเกี๋ยงสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหรือผลิตผลิตภัณฑ์จากมะเกี๋ยงเพื่อขยายโอกาสในเชิงพาณิชย์
5. สร้างโมเดลธุรกิจในผลิตภัณฑ์จากมะเกี๋ยงที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อันจะเป็น การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชนี้และถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตเชิงพื้นที่**
พื้นที่เป้าหมายในการวิจัย คือ จังหวัดเชียงใหม่
2. **ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**
 - 2.1 **ประชากร** คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหรือผลิตผลิตภัณฑ์จากมะเกี๋ยงใน จังหวัดเชียงใหม่
 - 2.2 **กลุ่มตัวอย่าง** เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มี ศักยภาพและมีความพร้อมที่สามารถจะพัฒนาเป็นต้นแบบเป็นได้อย่างดี คือกลุ่มวิสาหกิจแปรรูป ผลิตผลทางการเกษตรบ้านบวกเปา ที่ตั้งเลขที่ 135 หมู่ 3 ตำบลหนองแห่ย์ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำนวนสมาชิกกลุ่มในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 40 คน
3. **ขอบเขตเชิงเนื้อหา**
งานวิจัยนี้ประกอบด้วยเนื้อหาการวิจัย คือ
 - 3.1 การวิเคราะห์ SWOT
 - 3.2 การออกแบบออกแบบแบรนด์และบรรจุกัญช์
 - 3.3 การสื่อสารการตลาด
 - 3.4 กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด
 - 3.5 โมเดลทางธุรกิจโดยใช้ Business Model Canvas (BMC)

โดยเนื้อหาของการวิจัยข้างต้น จะศึกษาผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และให้กลุ่มเกษตรกรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงการค้าเพื่อสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงสร้างรายได้แก่ชุมชนและครอบครัว

4. ขอบเขตของช่วงเวลาวิจัย

ขอบเขตของช่วงเวลาวิจัย ตุลาคม 2560 ถึงกันยายน 2561

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์และผลกระทบจากผลงานวิจัยที่คาดว่าจะเกิดมี ดังนี้

1. **ด้านความรู้** กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความรู้ด้านการสร้างตราสินค้าการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ กลยุทธ์ส่วนประสมการตลาด โมเดลธุรกิจ การสื่อสารการตลาด และการนำเอาองค์ความรู้นั้นบูรณาการเพื่อพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป รวมถึงอาจารย์นักศึกษา จะต้องมีความรู้ในการบริหารจัดการตลาดที่สามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานทางธุรกิจ และบูรณาการสู่การปฏิบัติหรือการเรียนการสอนได้

2. **ด้านการพัฒนา** จะได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปช่วยในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการทำการตลาดในผลิตภัณฑ์จากมะเขือสุ่ธุรกิจเชิงพาณิชย์ อันจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักที่มั่นคง อันจะนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการถ่ายทอดจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์พืชนี้ไว้สืบสานสู่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

3. **ด้านผลผลิต** ได้ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ และโมเดลธุรกิจ เชิงพาณิชย์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์แก่ชุมชนในด้านการสร้างรายได้ และเป็นส่วนสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์พืชมะเขือสุ่ต่อไป

4. **ด้านการเผยแพร่** ผลผลิตในข้อ 3 จะนำไปเผยแพร่ในวารสารการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาธุรกิจเอสเอ็มอีของอำเภอที่เกี่ยวข้องและชุมชน สามารถนำเอาผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตลาดสินค้าชุมชนประเภทอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้นต่อไป